

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію
Галаєвської Людмили Вікторівни
«Розвиток діалогічних умінь учнів 8–9 класів
на уроках української мови» (Київ, 2021), подану на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)

У контексті багатоаспектних завдань сучасної мовної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів, перспективних напрямів розвитку вітчизняної лінгводидактики, посилення уваги науковців і практиків до пошуків шляхів оптимізації процесу формування мовно-мовленнєвої компетентності учнів, обрана Людмилою Вікторівною Галаєвською тема дисертації має незаперечну актуальність.

Подане до захисту дисертаційне дослідження виконане у межах тематики науково-дослідної роботи відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки НАПН України («Методика навчання української мови учнів 8–9 класів», 2015–2017 рр.). Тему дисертації схвалено на засіданні вченої ради Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 11 від 22 грудня 2014 р.), узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 24 березня 2015 р.).

За критерієм наукової новизни дисертаційну роботу кваліфікуємо як таку, що містить раціональні теоретичні узагальнення і практичні рекомендації щодо розвитку діалогічних умінь в учнів 8–9 класів на уроках української мови, ефективність яких доведено експериментально.

Схвалення заслуговує те, що нової наукової інтерпретації та відповідного запровадження зазнали спеціальні дефініції, а саме: «діалогічне мовлення», «діалогічність», «діалогічна єдність», «діалогічні вміння».

Наукова новизна праці полягає передусім у тому, що вперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено методику розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови; запропоновано способи

розв'язання проблем розвитку діалогічних умінь на засадах компетентнісного підходу. Новаторство дослідження забезпечує розроблена система вправ і завдань для розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови. Вважаємо науковий пошук Людмили Вікторівни своєчасним, актуальним і потрібним у педагогічній практичній діяльності закладів загальної середньої освіти.

Дисертацію чітко структуровано. Виклад матеріалу загалом переконує і теоретичною, і практичною фактологією. Зміст роботи виконано у трьох взаємопов'язаних розділах.

У *«Вступі»* обґрунтовано аргументовано необхідність розв'язання поставлених завдань дослідження, чітко сформульовано вихідні позиції: актуальність, новизну, об'єкт і предмет, мету і завдання.

Перший розділ – *«Теоретичні засади розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови»* – є показовим щодо наукового розуміння досліджуваної проблеми і методології розв'язання поставлених завдань. У цьому розділі з належною повнотою розкрито психолого-педагогічні, психолінгвістичні та лінгводидактичні аспекти розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови.

Схвалення заслуговує визначення базових понять дисертаційного дослідження, а саме: «діалог», «діалогічне мовлення», «діалогічна єдність», «діалогічні знання», «діалогічні вміння», «діалогічні навички», «досвід діалогічної діяльності».

Беззаперечно позитивним у дисертаційній роботі є систематизовані Людмилою Вікторівною основні принципи, підходи, методи, прийоми з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей та пізнавальних інтересів учнів; подана класифікація діалогічних умінь учнів 8–9 класів за етапами (відповідно до структури діалогічної діяльності), обґрунтовані умови розвитку діалогічних умінь.

У другому розділі – *«Теорія і практика розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови»* – проаналізовано зміст чинних програм,

підручників, посібників у контексті проблеми дослідження та представлено узагальнені результати констатувального етапу педагогічного експерименту, що також підтвердило актуальність проблеми та необхідність розроблення методики розвитку вмінь діалогічного мовлення учнів 8–9 класів.

Позитивне враження складає системний підхід авторки до аналізу навчально-методичного забезпечення в контексті досліджуваної проблеми, що дає змогу гіпотетично припустити, що реалізація означеної методики підвищить рівень розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови.

У третьому розділі – *«Експериментальна перевірка запропонованої методики розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови»* – чітко описано структуру організації проведеної експериментально-дослідної роботи.

Експериментальне дослідження було проведено в три етапи – констатувальному, формуальному і контрольному. На констатувальному етапі було здійснено опитування вчителів у формі анкетування та у формі бесіди, які стосувалися теоретико-методичних проблем розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови. У результаті їх було з'ясовано проблеми, у розробленні яких учителі відчують потребу. Щодо учнів – було з'ясовано рівень розвитку в них діалогічних умінь. Це дало основу для здійснення формувального етапу педагогічного експерименту, головною метою якого було апробування запропонованої методики.

Під час експериментального етапу виділено такі складники: організаційний (обґрунтування умов і вибір учасників експериментального навчання, надання програми, матеріалів і рекомендацій), практичний (упровадження авторської методики, виконання вправ і завдань), самостійний (організація самостійної роботи учнів, спрямованої на розвиток діалогічних умінь), підсумковий (виконання контрольних завдань, аналіз і узагальнення).

Результативність методики розвитку діалогічних умінь перевірено за визначеними на констатувальному етапі експерименту критеріями та рівнями.

Узагальнені здобуті результати засвідчили підвищення рівня розвитку діалогічних умінь на уроках української мови.

Результати педагогічного експерименту підтвердили, що пропонована методика сприяє розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови.

Обґрунтованими і переконливими вважаємо висновки роботи, які узгоджено з визначеними завданнями дисертації, вони відтворюють основні результати дослідження, викладені у розділах, і поглиблюють їхній зміст і вагу. Показовим є те, що дисертантці вдалося акумулювати теоретично виважені і практично доведені результати свого дослідження.

Загальні результати дисертаційної роботи мають безумовний інтерес і відповідну користь, передусім для вчителів-практиків і методистів, бо містять матеріали для вдосконалення змісту програм і підручників, створення методичних посібників, для вдосконалення практики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти тощо. Практична значущість дисертації не викликає сумнівів. Отже, поставлену на початку роботу мету успішно реалізовано.

Уважаємо, що отримані результати дослідження є серйозними науковими здобутками Галаєвської Людмили Вікторівни, які забезпечили аспекти новизни дисертації та особистого внеску її авторки у вітчизняну лінгводидактику.

Результати дисертації пройшли належну апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Авторські напрацювання відображено у 2 методичних посібниках (у співавторстві), 1 методичних рекомендаціях (у співавторстві), 9 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 у зарубіжному періодичному фаховому виданні, 17 у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій.

Автореферат і текст дисертації ідентичні за змістом. В авторефераті повністю відбито основні теоретичні положення дисертаційного дослідження, аргументацію та висновки роботи.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Людмили Вікторівни Галаєвської, висловимо й такі міркування і побажання:

1. Рецензоване дослідження достатньо повно висвітлює авторську концепцію оптимізації розвитку діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови, проте у тексті дисертації трапляються і терміни, які авторка використовує як семантично тотожні, хоча вони позначають різні процеси, як-от: розвиток і формування. Наприклад: «формування вмінь» (с. 37, 57, 71, 79, 100, 142, 161), «показники сформованості вміння вести діалог» (с. 42), «рівня сформованості діалогічних умінь» (с. 157, 186, 190, 195). Навіть у назві підрозділу «1.3. Психолого-педагогічні передумови формування діалогічних умінь учнів 8–9 класів на уроках української мови» відсутній основний компонент теми.

2. Спостерігається нечітке розмежування понять-термінів. Варто було б унормувати терміни: «мовні жанри», «мовленнєві жанри» (с. 96, 97). Водночас введення без пояснень аббревіатури «МЖ» взагалі унеможлиблює розуміння цього поняття (с. 97, 98, 99).

3. У третьому розділі – «Експериментальна перевірка запропонованої методики розвитку діалогічних умінь учнів 8 – 9 класів на уроках української мови» – у підрозділі «3.1. Мета й завдання експериментального навчання» на с. 157 авторка зазначила: «Експериментальну роботу здійснювали за такою *схемою*», і далі наведено саме план експериментального дослідження (адже план – це задум, проєкт, що передбачає перебіг, розвиток чого-небудь, а схема – візуалізація у загальних рисах системи, будови чого-небудь). На наш погляд, репрезентована експериментальна методика мала б чіткішу структурованість, якби в роботі було подано ще й графічне вираження з виокремленням усіх компонентів навчання, з уточненням їх взаємодії та взаємозалежності.

4. Для визначення доцільності впровадження експериментальної методики розвитку діалогічних умінь було проведено анкетування вчителів української мови та учнів 8–9 класів. Привернуло увагу те, що в розроблених анкетах не виконано умову гендерної рівності. А саме це проявляється у зверненні на початку «Шановні вчителі!», «Шановні учні!». Краще було б оформити таке звернення: «Шановні вчителі та вчительки!» та «Шановні учні та учениці!».

5. У роботі є поодинокі правописні (с. 32, 66, 79, 87, 92, 93, 99, 161, 173), граматичні похибки (с. 69, 151, 161, 162). Є зауваження щодо оформлення списку використаних джерел (с. 107, 109, 119, 123, 154, 201).

Висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження, вони стосуються часткових, а не принципів положень, можуть бути стимулом для подальшої наукової роботи.

Зважаючи на викладене вище, констатуємо, що дисертація Галаєвської Людмили Вікторівни є самостійним, логічно завершеним дослідженням із систематизованим викладом власних висновків.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її авторка Галаєвська Людмила Вікторівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
методики викладання української мови
та літератури
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

